

Dk - DIALOG

Cena 12,- Kč

Pro členy Demokratického klubu zdarma

SLOVO ÚVODEM

V tomto prvním čísle Dk-Dialogu roku 2011 dokončujeme uveřejňování příspěvků přednesených na pravidelném setkání členů a přátel Demokratického klubu v červnu minulého roku. Téma tohoto setkání je nesporně ve středu zájmu Demokratického klubu. Je demokracie slepou uličkou dějin, nebo dokonce evoluční pastí, a má vůbec budoucnost? Jaká nebezpečí jí hrozí? Doufáme, že k těmto tématům bude diskuse nejen na pravidelných setkáních, ale též v Dk-Dialogu, dále pokračovat. Redakce byla postavena před nelehký úkol rozhodnout, zda některé příspěvky uveřejnit, nebo navrhnout autorům jejich zkrácení. Zásady publikování příspěvků v Dk-Dialogu byly několikrát na stránkách tohoto bulletinu publikovány, naposledy v Dk-Dialogu 1/2008, s. 3. Dk-Dialog jako tiskový orgán Demokratického klubu by měl doplňovat pravidelná setkání členů a přátel Klubu nebo je přímo nahrazovat členům, kteří se z různých důvodů nemohou setkání účastnit (z důvodů časových, zdravotních nebo vzdálenosti bydliště, ev. v zahraničí). Zásady se též zabývají stylem a rozsahem příspěvků. Jelikož tvoří alternaci vystoupení na pravidelných setkáních, měly by prostým způsobem vyjadřovat názor autora, neměly by být pokusem o novinářské články. Neměly by take být teoretickými úvahami. Pro takové texty by měl být využit Demokratický seminář, který se vydává nepravidelně jako příloha Dk-Dialogu a distribuje se pouze zájemcům, nikoliv všem členům. Dosud byly publikovány čtyři Demokratické semináře, o jejichž zaslání je možno požádat; jsou též k dispozici na webových stránkách Klubu. Jednotlivé příspěvky pro Dk-Dialog by neměly přesáhnout jednu až jednu a půl strany. Tyto zásady redakce tentokrát porušila. Mělo by to být považováno za výjimku, která se nebude opakovat.

K příspěvku Dany Seidlové, věnovanému památce obětí 2. a 3. odboje uvádíme, že 26. ledna 2011 byl v areálu Národního památníku hrdinů heydrichiády, na nádvoří katedrály sv. Cyrila a sv. Metoděje v Praze (Resslova ulice) odhalen pomník popravených – dvě mramorové desky s 294 jmény včetně rodiny Wahlovy, která se v příspěvku připomíná. Ne všichni členové Dk mají k otázce III. odboje stejný přístup, jak vyplývá z dopisu Josefa Drahoše, který za příspěvkem Dany Seidlové následuje. Je o čem přemýšlet a diskutovat.

redakce

JE DEMOKRACIE SE VŠEOBECNÝM HLASOVACÍM PRÁVEM PASTÍ? (dokončení z minulého čísla)

Ideál moderní demokracie

Tím se konečně znovu vracím ke konceptu demokracie. Ideál moderní demokracie byl od počátku spjat s ohledem na úroveň většiny a celku. Vycházel z předpokladu, že i neprivilegované nižší vrstvy, které tvořily v každé společnosti většinu, žijící většinou na ubohé sociální úrovni, mají stejný intelektuální, kulturní a mravní potenciál jako vrstvy privilegované, a že by měly mít možnost ho rozvinout a užívat ke svému prospěchu i ku prospěchu společnosti. Demokratické přístupy vycházely i z poznání, že jedině určité instituce, umožňující většině efektivní účast na politickém procesu, včetně efektivní kontroly politicky mocenské vrstvy, mohou zaručit spravedlivější poměry, než jaké praktikují nedemokratické systémy. S tímto poznáním úzce souvisel i rozvoj vzdělání a postupné zavádění sociálních vymožeností, proti kterým se dnes tolik útočí.

Uznání důležitosti kolektivní entity, integrované v řadě důležitých dimenzí většinou historicky podmíněných, bylo pro demokracii jedním ze základních předpokladů. Takovou entitou byl především národ, případně stát. Zvláště členové národa sdíleli důležité hodnoty nutné k vytvoření veřejné sféry jako sféry politické, jako sféry, v níž je možná diskuse o společných důležitých potřebách, zájmech a kompromisech ku prospěchu celku i většiny, nikoli však na úkor menšin. Nejdůležitější sdílené hodnoty byly společné území, jazyk, umožňující vzdělání i komunikaci, historie a její znalost, kultura, často i náboženství, společné podmínky, úroveň a zkušenosti. Z toho vyplývala i morální stránka nutná pro demokracii – odpovědnost nejen za sebe, ale i za ostatní a za celek, což zahrnuje i úsilí o sociální spravedlnost. To znamená, že na rozdíl od liberalismu je demokracie daleko více založena na mravních a duchovních hodnotách, které lidé mohou pozitivně sdílet, než na ekonomických, při vědomí, že úroveň ekonomiky je důležitá, ale že ekonomický systém musí být součástí společenského systému, který slouží celé společnosti, nikoli jen soukromým zájmům. To, že si mnozí zahraniční investoři vy-

mohli princip, že daně platí ve své mateřské zemi a nikoli tam, kde podnikají, patří k výrazným znakům nemorálnosti globálního systému.

Pokud jde o demokratický stát, rozumělo se samo sebou, že se jako dobrý hospodář efektivně stará o vše, co bylo v minulosti společností pozitivně vytvořeno, a zároveň vytváří podmínky, aby se v pozitivní práci pokračovalo ku prospěchu všech včetně budoucích generací. Demokracie svou filozofií nikoho ze společnosti nevyklučuje, nestaví jednotlivé skupiny či „menšiny“ proti sobě, ale naopak, staví hlavně na tom, co většinu lidí sjednocuje na základě vědomí společných potřeb a zájmů. Ty jsou přirozeně do značné míry rozdílné u každého národa. Již T. G. Masaryk, který se u nás demokracií zabýval jako nikdo jiný, upozorňoval, že demokracie je nepřenosná v tom smyslu, že každý národ má jinou úroveň, tradice, kulturu, možnosti rozvoje. Tudíž při rozvíjení demokracie se musí vycházet z respektu vůči těmto specifickým podmínkám. Z toho plynul i jeho požadavek na velké národy a státy s jejich inklinací ovládat a vykořisťovat menší národy, aby se naučily respektu k nim, nechaly je rozvíjet vlastním tempem a nevnímaly menší národy jako méně schopné nebo neschopné. Starat se vědomě co nejvíce o svůj vlastní rozvoj považoval Masaryk za cenné nejen pro každý národ, ale i pro celou civilizaci. Naopak jakákoli destrukce přinášela ztráty nejen pro národy, ale i pro celou civilizaci, neboť již v 19. století měly národy hluboce zakořeněnou identitu i kulturu, se kterou se většina jejich členů přirozeně ztotožnila. Respekt pro národní entity jako hluboce integrované historii a kulturu je jednou z podmínek rozvíjení skutečné demokracie. Masaryk nazýval demokracii, která byla vědomě soustředěna na celkový vnitřní pozitivní rozvoj každého národa, kulturní, mravní, ekonomický, sociální, atd., „humanitní demokracií“. Od sociální demokracie se odlišovala hlavně tím, že duchovní dimenze považovala přinejmenším za stejně důležité jako ekonomické a sociální. Součástí tohoto konceptu je důraz na užitečnou práci a výrobu s vědomím, že ani lidské, ani přírodní zdroje nejsou neomezené. V tomto kontextu je role demokratických vlád mnohem širší, než jak ji chápe politický a ekonomický liberalismus. Pokud je myšlenka demokracie brána vážně, sotva se bez konceptu humanitní demokracie obejde.

V současné době jedním z nejzneužívanějších je pojem „nacionalismus“, předkládaný i historiky jako zdroj všech vážných konfliktů v předešlém století a nebezpečí pro konflikty v budoucnu. V relevantních útocích na „nacionalismus“ není pojem nikdy dostatečně vysvětlen. Když se podíváme na příčinu zmíněných konfliktů, zvláště válečných, není těžké vystopovat, že ve skutečnosti to byla víra mocenských, nedemokratických vlád v legitimitu expanse, která měla hlavně zachránit pozici tradičně mocenských vrstev, vyřešit hluboké domácí sociální problémy a získat nová území jako zdroj příjmu a levné pracovní síly. Expanse za stejnými účely, ale jinak ospravedlňovaná,

je, bohužel, výraznou součástí evropských a vlastně lidských dějin obecně. Stále budou existovat skupiny, které nemají zájem o rozvíjení demokracie, budou se samy z demokracie vylučovat, svůj postoj nejrůznějšími způsoby ospravedlňovat a ve svém ospravedlňování konfliktů budou dělat z viníků oběti. Je však potřeba mít schopnost tyto skupiny, většinou svázané s nějakou mocí, identifikovat a naučit se bránit jejich argumentům i snahám. Pojem „nacionalismus“ je třeba užívat s největší opatrností, neboť nacionalismus může být i velmi silná pozitivní síla, soustředěná buď na obranu proti něčí expansi nebo na pozitivní rozvoj vlastního národa, především vlastními silami.

Demokracie nezamítá většinu liberálních principů, ale například koncept svobody není bezbřehý, ale je míněn pro konstruktivní, pozitivní činnost, koncept práv je vyvážený povinnostmi, vzdělání – všeobecné i odborné, musí být snadno přístupné jako prostředek úrovně většiny lidí a společnosti a nikoli elitářské a jako prostředek korporativních zájmů. Výchovný aspekt je důležitý nejen v rodině, ale i ve škole, v tisku a kultuře, individualismus musí být v rovnováze s respektem pro celek a sociální solidaritu, spolupráce a mravní hodnoty jsou důležitými aspekty jednotlivců, společnosti i politiky. Nejpodstatnější je trvalá výchova k dospělosti lidí, společnosti; k dospělosti mravní i politické prostřednictvím znalostí i výchovy. To samozřejmě vyžaduje značné náklady a přináší zisky až dlouhodobě. Poctivě přispívat by k ní měla i demokraticky orientovaná media, zvláště tisk a politické strany. Problém politických stran v demokracii je zvláštní problém. Především by v demokracii měly mít společný základ vztahující se k veřejnému dobru, k úrovni společnosti, národa, a teprve potom mohou být rozumně zájmově rozděleny. Tento ideální stav stran je důležitou normou, ideálem, nikoli však většinou realitou. Podobně tomu je s demokracií. Již Masaryk zdůrazňoval, že žádná dokonalá demokracie neexistuje, ale důležité je sledovat ideál, jeho principy, hodnoty a cíle, což v praxi také znamená neustálou diskusi a úsilí řešit existující a přicházející problémy společnosti ku prospěchu její úrovně i většiny jednotlivců. To znamená odbornou i politickou odpovědnost politiků, inteligence, veřejnosti, efektivní relevantní práci a schopnost dělat rozumné kompromisy.

V tomto demokratickém pojetí politiky je vláda součástí demokratického systému, koordinuje potřeby a zájmy různých společenských skupin, a to ku prospěchu celku, většiny, nikoli na úkor slabších. To zahrnuje i ohled na řešení sociálních problémů, které si ve velké většině lidé nezařinili sami. Mocní a privilegovaní by měli mít vždy více odpovědnosti než ostatní. Všechny vrstvy, i vyšší a ekonomicky mocné, se v demokracii stávají součástí demokratického systému a nepožadují pro sebe privilegia na úkor většiny a celku, jako tomu bylo za feudalismu a jako k tomu jsou silné inklinace v současném neoliberalistickém systému. Jistě není třeba zdů-

razňovat, že v principech současné tzv. liberální demokracie jsou všechny podmínky, nutné k rozvíjení funkční demokracie, velmi narušeny, a to závažně.

Efektivní kontrola mocenské vrstvy veřejností byla a je považována za nejbezpečnější záruku existence demokratického systému, toho, že bude sloužit prospěchu a úrovni všech. Všeobecné volební právo je v tomto kontextu nezastupitelnou institucí. Proto se od začátku úvah o demokracii zdůrazňovala úroveň vzdělání, aby lidé rozuměli světu, ve kterém žijí, rozuměli svým potřebám a zájmům, rozuměli politice a byli schopni být její efektivní součástí. K politické úrovni veřejnosti mělo přispívat vzdělání, výchova a demokraticky orientovaný tisk. Nikdo neočekával, že tisk se v takové míře stane nedemokratickým, závislým na korporacích, které ho vlastní. Bylo by užitečné zjistit výzkumem, jaké názory a jakou politickou orientaci novináři mají a zda jsou vůbec ve své většině ke svému povolání odborně, politicky a mravně vzděláni.

Svobodný tisk vznikl z liberálních a demokratických kořenů, z víry v povinnost přispívat k politické dospělosti lidí. Liberální tisk se věnoval převážně informativní stránce, demokratický také politicko-výchovné stránce. Od počátku mnohé tiskoviny spíše svobodu tisku zrazovaly v zájmu soukromých a nedemokratických zájmů, což přispívalo a přispívá k posilování ba i vzniku nedemokratických systémů, ať již extrémně pravicových, nebo extrémně levicových. Výchova demokraticky zaměřených žurnalistů musí tedy být úkolem hlavně demokratického státu a jeho vzdělávacích institucí. Nelze spoléhat na korporace, které tisk vlastní a které mají daleko více zájmu na ekonomickém aspektu tisku než na demokratickém. To ale znamená, že by tisk měl také existovat jako veřejnoprávní instituce a ne být pouze v soukromých rukou korporací. Pro nás jako Čechy je stále aktuální a nesmírně poučná Masarykova kniha Karel Havlíček. Počátky politického probuzení (Praha: Ústav TGM 1996, první vydání 1896). Masaryk nazýval Havlíčkovu žurnalistiku poctivou a tvrdil, že Havlíčka nám může svět závidět. Kniha je důkladnou školou demokratického politického myšlení a vzdělávání v širším kontextu. Nic lepšího nemáme.

Marie L. Neudorflová, není členkou Dk

POZNÁMKA KE STATI M. NEUDORFLOVÉ

Především musím poznamenat, že marně hledám důvod, pro nějž je mi, alespoň implicitně, připsána snaha o odmítnutí demokracie. Věc se má úplně jinak: vidím již delší dobu její nepříliš dobré výsledky, často i v porovnání s totalitními a autoritativními režimy, a přemýšlím tudíž o tom, kde hledat její překonatelné slabiny. Tedy ne odstranit, ale zachránit. Pokud ale nebudeme

ochotni vše, co se k demokracii váže, znovu promyslet, pak je s ní opravdu konec.

Také se cítím být zahrnut pod pojem elitářství. Já nežádám pro Českou republiku vládu elit. To by totiž bylo totéž jako chtít bezvládní (tedy to nejhorší, co by mohlo nastat), protože elit zde téměř není. Byly po staletí systematicky vybíjeny a vyháněny nedemokratickými vládci, ale neměly na různých ustláno ani v obdobích svobody, v egalitářské společnosti, která je bytostně nesnášela a kde většina nepříslušníků elit (mezi něž patřím i já) není ochotna pochopit, že šlape-li po nich, šlape po své budoucnosti.

Jinak je stať M. Neudorflové rozměrnou prací, pro kterou je plocha Dk-Dialogu příliš malá. Téměř každé slovo by se mohlo stát předmětem diskuse a to v Dk-D prostě bohužel nejde. Řešením by byla konference na téma vztahu demokracie a liberalismu, a pokud bychom k tomu našli síly, velice bych to uvítal. V tuto chvíli se cítím nucen respektovat prostorová omezení a omezím se tedy jen na stručné vyjádření.

Mnohokrát jsem zdůraznil, že tam, kde absentuje právní stát a kde nejsou aplikovány základní práva a svobody, nelze mluvit o demokracii. Žádná závazná definice demokracie neexistuje, ale nabízí se překlad řeckého termínu a tím je **vláda lidu**. Často však dochází ke krajně nebezpečnému posunu k „vládě většiny“. To je ovšem svévole. Spoluvládnout musí i menšina, která sice nemůže prosadit přijetí nějakého zákona, ale může, především ve spolupráci se soudní mocí, zabránit přijetí čehokoli, co odporuje právnímu řádu země. Z toho lze vyvodit, že text M. Neudorflové mi není blízký. Podle ní nikdy neexistovala a existovat nemůže tyranie většiny. Nechápu, jak toto lze tvrdit, jsou-li nám známy takové způsoby vlády jako jakobínská hrůzovláda, všelijaké neliberální demokracie třetího světa, Mečiarův režim na Slovensku; řadu dalších příkladů raději neuvádím, abych nezpůsobil zbytečné odbočky v diskusi. Uvědomuje si autorka, že věta „tyranie většiny nemůže existovat“, je identická větě „většina smí vše, zachce-li se jí, smí menšinu i pozabíjet; to by nebyla vražda, nýbrž projev svrchované vůle lidu, jemuž se v demokracii nesmí bránit“. Ne vláda většiny, ale vláda práva, to říkal nejen V. Cepl, ale už i Marcus Tullius Cicero.

Chtělo by se toho říci mnohem více. Asi by nikdo z nás nic nenamítal proti požadavku, aby se svoboda využívala pro konstruktivní činnost. Ale omezí-li se takto mocensky, demokracie končí. Příliš to připomíná často formulovaný požadavek komunistických vládců, že práva a svobody se musí využívat v zájmu pracujícího lidu (a to Charta nečiní). A věta o potřebě společného základu politických stran připomíná ony necelé tři roky košické „demokracie“, které komunisté ve svých školeních začali někdy v polovině osmdesátých let označovat za období diktatury proletariátu stejně jako období následující; podle mne právem.

A ještě je v této stručné poznámce vhodné poprosit, aby se neužívalo výrazů v podstatném emocionálním posunu: nejde o pohrdání většinou, snaží-

me-li se reálně ocenit její možnosti. Doufejme, že budeme moci tyto a řadu dalších věcí někdy v budoucnu probrat v přiměřeném časovém a prostorovém rámci.

Jan Friedlaender

ZÁVĚR: JE TEDY DEMOKRACIE VÝVOJOVOU PASTÍ? TO JE OTÁZKA SOCIÁLNÍ SPRÁVEDLNOSTI!

Ze čtyř úvodních slov dva (Joch a Friedlaender) odpovídají s výhradami ANO. Opírají svůj názor o vážná rizika, která zaznamenávají v současném vývoji. Poukazují na mezeru mezi nároky na odpovědný postoj ke společnosti a státu, jaký vládnutí vyžaduje, a nedostatečnou (klesající) morální a kulturní úroveň masového voliče. Oba odkazují na historické zkušenosti z Evropy a USA.

Také Müller upozorňuje na rizika a čtyři vyjmenovává; v úvodu však jasně formuluje několik základních politických skutečností, které umožňují vnést světlo do střetu mezi názory kolegů Jocha a Friedlaendera a polemikou, obsaženou v dlouhém následném diskusním příspěvku kolegyně Neudorflové. Jde zejména o společenské předpoklady úspěšné realizace demokratických ideálů a o napjatý vztah mezi liberálním principem zákonnosti, demokratickým principem vlády většiny a nezávislou soudní mocí. Všechny tři jsou potřebné – takové je historické poučení. Rovněž Müllerův seznam rizik je poučný: v liberální demokracii je důležitá úroveň masového voliče, kriticky důležitá je však úroveň společenských a politických elit.

V posledním úvodním příspěvku Rychetník upozorňuje na historickou zkušenost: existují demokracie nestabilní, ale také demokratické státy stabilní již od předválečné doby a ještě déle. Jsou to ty, které označujeme jako „vyspělé demokracie“. Jejich příklad ukazuje, že rizikům demokratické vlády lze dlouhodobě úspěšně čelit. Otázku položenou v titulu setkání lze přeformulovat následovně: jaké společenské, politické nebo ekonomické rysy, jaké instituce odlišují stabilní demokracie od nestabilních? Vedle zodpovědného občanstva je potřebné, aby elity disponovaly vyspělým uměním vládnout ve smyslu souhrnu charakterových vlastností a společenského a administrativního umění.

Polemický příspěvek kol. Neudorflové je rozsáhlý. Vidím v něm tři hlavní myšlenky: (1) Kritiku příspěvků Romana Jocha a Jana Friedlaendera. Vedle nejasností a zjednodušení jim vytýká historickou nezakotvenost. Má na mysli nedostatečnou oporu v historii demokratické *ideje*. (2) Kritiku liberalismu a zejména neoliberálního přístupu k privatizaci a hospodářské politice u nás od roku 1990. (3) **Ideál** moderní demokracie, jeho zrod a předpoklady; připomíná myšlenku TGM na toto téma.

Platonský a aristotelský přístup k úvahám o demokracii

Nedomnívám se, že rozdíl či spor mezi Neudorffovou a prvními dvěma příspěvky je v tom, že by Joch a Friedlaender zanedbávali historické poučení, ale v tom, na jakou historickou zkušenost se odvolávají. Spor můžeme vyjádřit následovně:

Ke studiu a teoretizování o demokracii lze přistoupit od ideje demokracie; tak postupuje kol. Neudorffová. Předpokládá se, že můžeme vytyčit jednoznačný demokratický ideál a od něj odvodit žádoucí politické instituce, které by jej převedly do politické reality. V klubových diskusích jsem před lety tento přístup označil jako „**platonský**“ – od ideje k politické realitě. Velká francouzská revoluce vytyčila trojjediný ideál volnosti, rovnosti a bratrství s malým ohledem na reálné možnosti a na zkušenost předcházející americké revoluce nebo antických demokracií. Skončila v teroru a posléze v Napoleonově císařství. Kol. Neudorffová se odvolává na osvětské ideové základy a principy demokracie. Patrně si neuvědomuje, že se utvářely v podmínkách pevného státního řádu, který zajišťoval bezpečí a spořádaný chod života. Osvícenští filosofové svobody a demokracie jej považovali za daný a nezapomínali se jím. Pevný legitimní právní řád je prvním předpokladem civilizovaného společenského života a zabezpečit jej je první úkol jakéhokoliv státního zřízení. Pokud jej soudobé liberální demokracie nezajistí, ztrácejí důvěru obyvatel a jejich stabilita je ohrožena. Toto nebezpečí se týká především postkomunistických zemí, kde tradice vlády práva a nezávislých soudů, které by se (pokud je to v lidských silách) snažily nalézt spravedlnost, buď vůbec neexistovala, nebo byla narušena diktátorskými režimy ve 20. století.

Kritika nedostatků naší postkomunistické neoliberální demokracie v příspěvku kol. Neudorffové je oprávněná. Vyúsťuje však do bezmocného lamentu, pokud se neopírá o zkoumání reálných politicko ekonomických institucí, které dávají naději na nápravu. V této souvislosti je poučení od vyspělejších demokracií neocenitelné – např. v problematice korupce, veřejných zakázek, regulace lobbování, financování politických stran a volební kampaně, nezaměstnanosti (dánský systém „flexicurity“). Takový je druhý, smysluplnější přístup („**aristotelský**“) od historické zkušenosti k teorii.

Sociální spravedlnost

Kritika kol. Neudorffové je oprávněná především, když píše o neoliberální politice, která programově upřednostňuje organizované finanční a průmyslové zájmy před společným dobrem. Tento důležitý pojem se běžně užívá v britské politice, např. v sedmi principech veřejného života Výboru pro etické standardy ve veřejném životě (Universum 4/2009, str. 25). Objevuje se i v nápisu na budově našeho parlamentu: *Salus rei publicae suprema lex esto!* (Veřejné blaho budiž nejvyšším zákonem!). Neoliberalismus se jej snažil vytlačit z veřejného povědomí. Demokracie však skomírá bez **důvěry**, že ni-

kdo, zvláště ti mocnější a privilegovanější, *nezneužívají slabších* ke svému osobnímu či skupinovému prospěchu.

Mé výhrady k příspěvkům kolegů Jocha a Friedlaendera souvisejí právě s tímto bodem. Jejich obavy z dlouhodobých důsledků všeobecného volebního práva vycházejí z nevyřčeného předpokladu, že tržní ekonomika je obecně samozřejmá a spravedlivá ve svých sociálních důsledcích, a to bez ohledu na kvalitu institucí práva či na hospodářskou politiku. Naše zkušenosti s nedávnou finanční krizí, současnou hospodářskou krizí a snahami snížit zadlužení státu ukazují, že tento předpoklad neplatí. Brání-li se občané opatřením, která vnímají jako sociálně nespravedlivá – např. tomu, že státní správa toleruje ztráty z korupčních veřejných zakázek (nebo jim nedokáže zabránit), nebo struktuře zdanění – nesvědčí to ještě o slabině demokracie. Svědčí to spíše o nedostatečné vůli a schopnosti vlád navrhnout sociálně spravedlivá řešení a veřejnost přesvědčit jak o jejich nezbytnosti, tak spravedlnosti. Základem demokratické politiky je vztah důvěry mezi vládou a občany.

Luděk Rychetník

17. LISTOPAD A III. ODBOJ

Když v roce 1942 popravili nacisté v rámci heydrichiády JUDr. Veeslava Wahla a jeho bratra JUDr. Karla Wahla, dva významné pracovníky odboje, zdálo se, že se naplňuje kletba, která pronásledovala tento rod už od 17. století a podle níž všichni mužští potomci umírali nepřirozenou smrtí. Ale prapor odboje převzal dvacetiletý Veeslav Wahl a založil s kamarády „Zpravodajskou brigádu“, které velel až do konce války. V té době už představovala vojenskou organizaci kolem dvou tisíc mužů a gestapo ji nikdy neodhalilo. Za tuto činnost byl mladý Wahl vyznamenán Čs. válečným křížem 1939, Čs. medailí za zásluhy I. stupně a Hvězdou čs. partyzána.

Ještě před koncem války, v únoru 1945, byla vysazena u Nasavrk skupina parašutistů v čele s Jaromírem Nechanským, příštím pověřencem České národní rady v době pražského povstání. Odbojová činnost a partyzánská zkušenost na konci války Wahla a Nechanského sblížila. Jejich přátelství dostalo nový impuls po únoru 1948. Oba se hlásili k sociální demokracii, Wahl měl dokonce kandidovat za sociálně demokratickou mládež a Nechanský se stal zetěm ministra Bohumila Laušmana. Oba komunistický diktát odmítali a začali organizovat třetí odboj; stali se však obětí provokace Bedřicha Reicina a celá skupina byla vyzrazena. V dubnu 1950 se konal soud, který končil vyslovením tvrdých trestů pro všechny členy, nad Wahlem a Nechanským byl vyřčen trest smrti. Rozsudek byl vykonán 16. 6. 1950. Konec pozemské pouťi dvou národních hrdinů.

Wahl byl vášnivý ornitolog, ve svých 22 letech vydal knihu „Pražské ptactvo“, která se brzy dočkala 2. vydání. Odkázal ornitologické společnosti 200.000 korun a vyslovil přání, aby příští publikace ilustroval K. Svolinský. Jak předem tušíme, Wahlova poslední vůle nebyla vyplněna, veškerý jeho majetek zkonfiskoval komunistický stát. Před smrtí poslal své ženě Táně dopis na rozloučenou, ve kterém mimo jiné píše: „Jdu klidný, vyrovnaný s Bohem i lidmi, nikomu nic nevyčítám. Bude to pro mne klidná a lehká smrt, právě tak pro Jiřího (krycí jméno pro Nechanského), který je velmi statečný.“ Na jiném místě píše: „Můj život je krátký, ale bohatý.“ Bylo mu 28 let. Rodová kletba byla tak naposledy vyplněna. Wahlova žena Táňa se protřpěla dvanáctiletým těžkým žalářem. Po propuštění se vdala, roku 1969 emigrovala do Ameriky. Bedřich Reicin, zosnovatel onoho hanebného procesu, skončil zkrátka sám na šibenici komunistické spravedlnosti.

O deset let později odehrál se jiný příběh komunistické zvěle. V únoru 1948, když se komunisté chopili moci, bylo Vladivoji Tomkovi patnáct let. Žil se svou matkou, vdovou po legionáři, v Praze na Letné, chodil do La Gardiova gymnasia, stavěl si amatérské krystalky, chodil do skautu, poslouchal Hlas Ameriky. S nově nastoleným režimem se nesmířil a časem vytvořil se svými spolužáky protistátní skupinu, která plánovala vyvolání ozbrojeného povstání. Psali letáky, pokoušeli se vyrobit trhaviny, podařilo se jim vyzbrojit se starými nefunkčními revolvéry. S nimi pak přepadli vojenskou hlídku a chtěli na ní vydání samopalů. Tehdy padlo 169 výstřelů a jeden voják za nevyjasněných okolností přišel o život. Zahubila ho snad rána z nefunkčního revolveru? V prosinci 1959 byli spiklenci vyzrazeni. Nově přivedený člen podlehl strachu a vše oznámil. Následoval proces, který skončil vynesením tvrdých rozsudků. Nejhůře dopadl Vladivoj Tomek, pokládáný za nejnebezpečnějšího člena skupiny a odsouzený k trestu smrti. Bylo mu 27 let. Rozsudek byl vykonán 17. listopadu 1960. Byla to poslední politická poprava z oněch dvou set čtyřiceti osmi obětí, které poznamenaly krvavou stopou padesátá léta. Sedmnáctý listopad před padesáti lety byl také jedním z důkazů existence III. odboje.

Dana Seidlová, listopad 2010

Z DOPISU JOSEFA DRAHOŠE

Děkuji za zaslání Dk-Dialogu 3/2010. Po jeho pozorném přečtení reaguji na výzvu, abychom se k jeho obsahu vyjádřili. Nesouhlasím s tím, že jsou srovnávány v jedné rovině volby v roce 1932 v Německu a v roce 1948 v Československu (str. 6). Dále se zde píše o Koreji. K tomu uvádím, že v roce 1952, kdy jsem byl rok po vyučení slévačem, jsem odpracoval jako člen Svazarmu jednu pracovní směnu ve prospěch Korejské demokratické republiky.

Dále jsem si povšiml zmínky o pohřbu Milana Paumera, druha bratří Mašínů. K tomu sděluji, že když bratři Mašínové a Milan Paumer podpalovali o žních stohy se slámou, musel jsem se povinně zúčastňovat protipožárních hlídek; proto souhlasím s tím, že náš senát v naší republice neodsouhlasil tzv. 3. odboj. Zároveň Vám sděluji, že bych byl velmi rád, kdyby se naše republika přejmenovala na Českomoravskou a přeji vám šťastné vánoce a mnoho zdraví a štěstí v roce 2011.

Josef Drahoš, prosinec 2010

JAK TO VIDÍM

Možnost přímo ovlivnit vývoj a život kolem sebe nemám. Mohu jen filosofovat, a tak to dělám. Hodně z toho, co kolem sebe celá desetiletí vidím, se mi nelíbí. Dlouho jsem se proto pokoušel definovat, nejprve jen sám pro sebe, hlavní typy problémů ovlivňujících život lidí i celého lidstva. Nepomohla mi při tom žádná víra, ale jen zdravý rozum. O své představy se dnes chci podělit.

Jsem přesvědčen, že všechny problémy vycházejí z mezilidských vztahů. A je celkem jedno, jde-li o spor mezi státy, rodinami či dvěma individui. Vždy jde o snahu získat nějakou výhodu na úkor těch druhých, nebo o snahu druhým ubližovat. Záleží jen na tom, na jaké úrovni se to děje.

Ta mezistátní znamená války a různé způsoby koloniálního vykořisťování. Státní pak konflikty typu občanské války a zase vykořisťování. A tak se dostaneme až do nejmenší jednotky, kterou je rodina. I zde existují stejné problémy, krade se, podvádí a vraždí. Situace je v podstatě čím dál tím horší. Někam se totiž vytratilo to, co by mělo být základní lidskou vlastností, a to je vzájemná ohleduplnost a demokratické soužití. Zdá se, jako by lidstvo zabloudilo ve slepé uličce. Možná, že tou slepou uličkou je euro-americká civilizace, která je příliš materialistická a vychází z postulátu, že základem všeho je osobní soukromé vlastnictví. Jednotlivé body křesťanského desatera již inspirují jen málokoho. Došlo ke změnám v základní lidské jednotce, kterou by stále měla být rodina. Propaganda a reklama ovlivňuje během prvních dvanácti až patnácti let života formování vývoje hodnotového žebříčku víc než dříve. Spotřeba se stává měřítkem úspěšnosti, často úspěšnosti za jakoukoli cenu. To je jeden úhel pohledu.

Tím dalším, s tím prvním souvisejícím, je hodnocení přístupu těch, kteří chtějí ostatní ovládat. Ten přístup může být opět individuální (zde máme zloděje, vrahy a podvodníky), skupinový (rodinné klany, mafie, ale i politické strany) a konečně etnický (celé národy, náboženská sdružení, etnika či rasy). Jen u těch individuálních může jít o psychickou úchylku, tedy o jedince, kteří nejsou normální. Ve službách všech ostatních jsou i lidé inteligentní, a hlav-

ně často přesvědčení, že co činí, dobře činí. Snahy omezovat to špatné v mezilidských vztazích jsou stejně staré jako vývoj lidstva. Co se týče výsledků, tak ty jsou proměnlivé. Lidstvu nestačily přírodní pohromy a katastrofy. Vedle pokusů o soužití a spolupráci docházelo ve všech stoletích ke zbytečným válkám a hromadnému vraždění. Hrůzy jsou dnes víc vidět, za to může komunikační technika. Teoreticky by měly sloužit jako odstrašující příklady. Lidé by si je měli připomínat jako memento. Skutečnost je ale jiná. Někdy se zdá, že je lidstvo nepoučitelné. Formují se znovu neofašisté stejně jako komunisté. Vybíjejí se lidé v Afghánistánu, na Středním východě, v Africe, vraždí se ale i v Evropě ve Španělsku, irském Belfastu i na mnoha dalších místech. O krádežích, loupežích a nejrůznějších podvodech nemá už ani cenu mluvit.

Otázkou je, zda současný vývoj lidského společenství směřuje k lepšímu, nebo naopak horšímu soužití. Dále, zda druhu, který si říká (otázkou je jestli oprávněně) homo sapiens, nehrozí vyhubení. Ne ale z důvodu zhoršování životních podmínek, ale z důvodu zhoršování vzájemných mezilidských vztahů. Nemohu souhlasit s halasně křičícími militantními ekology, že za vše může drancování přírody a odtržení se od ní. I nové ekosystémy, kterými jsou třeba velkoměsta (ač je nemiluji) mají svou životaschopnost. A ani zvyšování počtu obyvatel není tím hlavním problémem. Možná mnohý namítne, k čemu je nějaké konstatování, když člověk nezná cestu k odstranění problému. Všechno totiž záleží na výchově v rodině a vůbec na tom, jak to s klasickou rodinou dopadne. Pokud bude pokračovat vývoj rodinných, a nejen těch, vztahů jako dosud, tak nás skutečně čeká stav, který popsal Huxley v Konci civilizace.

Ivan Turnovec, prosinec 2009

NOBELOVA CENA ZA EKONOMII 2011 DO ČR?

Na první pohled by se zdálo, že v článku o demokracii a zadlužování v Dk-Dialogu č. 4/2010 byla po staletích tápání konečně objevena příčina krizí: je to úvěr, vynucený demokracií. Ale zaměříme-li se na data vzniku úvěru, demokracie a krizí, objevíme jistě nesrovnalosti v této konstrukci. V té souvislosti budí úsměv také tvrzení, že bez úvěru by dnes byl Západ na úrovni někdejší ČSSR a NDR. Bylo by to trochu jinak. Kdyby volné prostředky nemohly být používány pro rozvoj, byl by dnes celý svět na úrovni primitivních společností, jaké dnes již neexistují. Otazník v jedné z vět naznačuje, že by snad na té socialistické úrovni bylo lépe. Každopádně se obávám, že za tohle Nobel nebude.

Je to škoda, protože některá místa textu budí obdiv. Mistrovsky je zacházeno s pojmem rovnosti, umně je spojena rovnost před zákonem s rovností na výstupu, tedy příjmovou a majetkovou. Jenže v rámci citovaného hesla fran-

couzské revoluce může mít smysl jen ten význam první. Protože svoboda (volnost) nemůže mít smysl bez rovnosti před zákonem, kdežto s rovností na výstupu je ve vztahu nepřátelství na život a na smrt. Společnost odmítající přiměřené ocenění výkonu, je odsouzena ke stagnaci a pozvolnému zániku. Tento princip je slučitelný se snahou o důstojné podmínky pro všechny a lze toho dosahovat i bez *nepřiměřených úvěrů*, které jediné mohou spoluvytvářet krize.

Skutečnou genialitu však autor prokázal v souvislosti s „kvalifikovanou demokracií“. Jakýsi primitiv se pokoušel na několika stránkách odůvodnit její potřebnost, kdežto náš genius vytáhl ze své slovní zásoby výraz „absurdní“ a pokus je potřen. Navrhuji udělit mu titul Vrchní exekutor klubu; je totiž posláním exekutorů někam prsknout nálepku a ne – pardon, nepárat se s argumentací. Lepí jednou rukou, druhou ještě stihne vložit primitivovi do úst nadávky většiny, které nikdy nevyslovil. Tak je to se všemi jeho články, v nichž se ukazuje, že do jeho slovníku vůbec nepatří slova „soudím, že“, dokonce ani nenapíše „mělo by se udělat to a to“; do jeho jazyka patří jen „bude to tak a tak“.

Pravá perla pak přichází nakonec. Jakožto zastánce teze, že stupeň pravdivosti čehokoli je úměrný podílu zastánců, se nemůže smířit s myšlenkou, že většina se často mýlí. Vyhláší, přičemž mi podsouvá snahy o vládu menšiny, že menšina se mýlí vždycky. Věci se ale mají úplně jinak. Pravda se vždy rodí v hlavě jedince nebo malé skupiny lidí. Část zbývajících, někdy větší, jindy menší, si ji postupně osvojí. Leč pravda zůstává pravdou, i když ji většina odmítne, což se zhusta stává proto, že je nepohodlná, nepříjemná a vyžaduje oběti. Ostatně úplnou pravdu o světě zná jenom jeden.

A než se podepíše, tak bych chtěl zveřejnit svou radost, že do toho, co se u nás napříště nesmí a tresce, zařadili poslanci i stalking. Tuhle větičku můžete chápat jako přílepek k článku (srv. poslanecké legislativní přílepky k zákonům o něčem docela jiném). Můžete, ale taky nemusíte.

Jan Friedlaender, březen 2011

OPUSTILI NÁS

Při každé valné hromadě Demokratického klubu vzdáváme čest tichou vzpomínkou zemřelým členům. O některých byly otištěny nekrology v Dk-Dialogu. V posledních třech letech nás opustili členové Klubu, kteří se významně podíleli na jeho činnosti. Velkou ztrátu Klub zaznamenal úmrtím jeho zakladatele, dlouholetého předsedy, poté člena ústředního výboru a politického konsultanta výkonné rady Josefa **Srbeného** (Dk-Dialog 2/2010), který formuloval ideová východiska Klubu. Také další členové, kteří nás opustili, patřili mezi jeho opory. Byl to jeden ze zakladatelů Klubu, dlouholetý člen jeho ústředního výboru a moderátor setkání Karel **Vaněček** (Dk-Dialog 1/2010), dlouholetý člen ústředního výboru Dk a autor řady příspěvků v klubovém bul-

letinu s ideovým obsahem Jiří **Laube** (Dk-Dialog 4/2009); ze zahraničních členů to byl Zdeněk **Strmiska** (Dk-Dialog 2/2009) a Kalev **Katus** (Dk-Dialog 4/2009), který šířil ideje Demokratického klubu v Estonsku.

Z dalších členů, kteří nás opustili, připomeňme Vladimíra **Kabeše** (1918–2009), který byl v Dk-Dialogu 9–10/2001 v rubrice Kdo je kdo z Dk. Vystudoval práva, po roce 1945 byl tiskovým referentem parlamentního klubu národně socialistické strany, v červenci 1948 emigroval a významně se uplatnil jako právník ve Spojených státech. Po roce 1989 působil jako člen poradního sboru prezidenta Václava Havla a byl členem správní rady Nadace Bohemiae v Praze. V posledních třech letech nás dále opustili Henry **David** (1923–2009) ze Spojených států amerických a Viktor Michailovič **Medkov** (1945–2009), který se snažil organizovat členy Demokratického klubu v Ruské federaci. Dále pak William **Serow**, USA (1946–2008), Václav **Požtolka** (1948–2009), Drahomíra **Svobodová** (1934–2009), Jaroslav **Jílek** (1931–2009), uvedený v Dk-Dialogu 1/1997 mezi Kdo je kdo z Demokratického klubu, Slavoj **Hontela** (1923–2010), uvedený v Dk-Dialogu 1–2/2004, Radim **Prokop** (1956–2010) a Ferdinand **Třebíský** (1928–2010). Počátkem letošního roku zemřela Olga **Vidláková** (1928–2011), která byla do posledních chvil svého života velmi činná; zúčastňovala se pravidelně všech aktivit Klubu. Na všechny kolegyně a kolegy, kteří nás opustili, si zachováme světlou památku.

František Filaun, Zdeněk Pavlík

DOPORUČUJEME K PŘEČTENÍ

A. Browne: *Úprk rozumu – Politická korektnost a smrt veřejné rozpravy v moderní Británii*. Dokořán, Praha 2009, 157 s.

Autor knihy, významný britský novinář, končí zajímavý výklad v knize následujícími slovy: „Politická korektnost kdysi měla smysl, ale teď již způsobuje mnohem víc škody než užítku. V posledních několika desetiletích byl rozum na ústupu – a nyní je nejvyšší čas, aby se opět začal vracet.“ Sympatické jsou i citáty, motta kapitol, např.: „Největší chybou při hledání faktické pravdy nebo moudré politiky je odmítání diskuse.“ (Sidney Hook, *Etika polemiky*, 1980). „Neexistuje pravda, které bych se bál nebo kterou bych si přál ukrýt před světem.“ (Thomas Jefferson). V české předmluvě si odpovídá M. Weiss: „Kde se u nás politická korektnost bere? Přichází z ciziny – skrz akademické kruhy a zavádění gendrových studií. Skrz organizace a jednotlivce zabírající se monitorováním situace romské menšiny, případně tzv. pravicového extremismu. A hlavně skrze Evropskou unii.“ Je to pravda? A do jaké míry? Toť otázka k diskusi možná zvláště pro Demokratický klub. Neboť k podstatám demokracie nesporně patří svobodná a kvalitní diskuse.

Norská inspirace: kultura občanského života v česko-norském dialogu.
Revue Prostor 87/88, 2010, 296 s.

Publikace vznikla v rámci projektu organizovaného Nadací občanské společnosti a Norským helsinským výborem. Přes 45 statí mapuje problematiku převážně občanské společnosti. Některé norské názory působí překvapivě „sebemrskáčsky“, jiné ukazují meze některých konceptů, např. multikulturalismu, který i v Norsku možná selhal; poučný je despekt Somálců k Norům, mezi kterými se zjevně nechtějí etablovat, které chtějí „odtlačit“. Velmi poučné je i konstatování, že „stejnost vede k lhostejnosti“.

A důvod proč propagovat tuto publikaci v rámci Dk? Občanská společnost, s jejímž třísetletým rozvojem i současnou stagnací má Norsko mimořádné zkušenosti představuje možná nejvýznamnější korektiv mechanistické demokracie voleb. Občanská společnost se nemůže rozvíjet bez demokratických vztahů a demokracie se nemůže rozvíjet bez živé občanské společnosti. Je to tak? Toť otázka k diskusi.

Zdeněk Kalvach

Z ČINNOSTI DEMOKRATICKÉHO KLUBU

V březnu 2010 vydal Demokratický klub stanovisko K působení členů a stoupenců radikálních stran a hnutí v exekutivě. Kromě jeho uveřejnění v tomto čísle Dk-Dialogu bude publikováno též v Českém dialogu (léto 2011) v českém a anglickém znění. Členové Demokratického klubu by si měli všimnout projevů pravého i levého extremismu, rasismu a xenofobie, neboť tato hnutí představují hrozbu společenskému rozvoji demokratického státu. Měli by navrhnout, jak by se k podobným aktivitám měl Klub postavit (navrhovat stanoviska nebo jiné akce).

Také v lednu, únoru a březnu 2011 se konala třetí čtvrtěk v měsíci pravidelní setkání členů a přátel Demokratického klubu v prostorách nové budovy Národního musea. Lednové setkání bylo tematicky věnováno problematice referenda a přímé demokracie. Účastnila se ho kol. Jana Traxlerová, které od roku 1968 žije ve Švýcarsku a byla v té době v ČR na krátké návštěvě. Zkušenosti s referendy ve Švýcarsku, kde se právě přímá demokracie velmi uplatňuje, nejsou vždy pozitivní. Jelikož jsou referenda poměrně častá, účast voličů je relativně nízká. Účastní se jich většinou starší občané a výsledky jsou tím výrazně ovlivněny. V diskusi se vyskytly další připomínky, ve kterých kolegové upozorňovali na další nedostatky přímé demokracie a použití referenda při složitější problematice, kde lze jen obtížně za předpokladu velkého zjednodušení položit otázky, na které je jednoznačná odpověď ano či ne. V únorovém setkání se hovořilo o podplácení voličů při volbách a o přímé volbě prezidenta. Vedla se diskuse o tom, co je a co není podplácení, neboť hranice mezi tím může být vel-

mi neurčitá. Při zachování všech formálních požadavků tajné volby by však teoreticky tento problém nemusel existovat. Diskutující se neshodli ani na druhém tématu – přímé volbě prezidenta. Dosavadní způsob, kdy prezident je volen zastupitelskými sbory (parlamentem a senátem), je již určitou tradicí; naopak přímá volba by byla novinkou. Podle kritéria demokratického způsobu voleb není mezi nimi rozdíl. Nemůže být ani důvodem, že přímá volba si vyžádá více nákladů, neboť na demokracii nelze šetřit. Jiná je ovšem otázka, zda ústavnímu postavení našeho prezidenta odpovídá přímá volba, nebo zda by bylo nutné upravit některá ustanovení ústavy. Podle vyznění jednotlivých diskusních příspěvků je stejný počet příznivců jako odpůrců přímé volby; to odpovídá i situaci mezi občany, jak je možno dokumentovat z tisku. Břežnové setkání bylo věnováno současné situaci v arabském světě. Úvodní slovo měla jako host dr. Zora Hesová, která se problematikou arabského světa profesně zabývá a některé z těchto zemí navštívila. Zdůraznila, že jsou velké rozdíly mezi jednotlivými arabskými zeměmi a lze jen obtížně předpokládat jejich další vývoj.

Vážené členky, vážení členové,

k tomuto číslu Dk-Dialogu přikládáme složenky na úhradu členských příspěvků na rok 2011. Žádáme Vás, abyste pro snazší zápis do seznamu příspěvků uvedli při jakémkoliv způsobu placení jako variabilní symbol (VS) své členské číslo (číslo je uvedeno nad Vaším jménem na obálce), protože jména jsou mnohdy poštou značně zkomolena. Děkujeme předem všem, kdo nebudete otálet s úhradou příspěvku.

Další setkání členů a přátel Klubu, se uskuteční dne 19. května v 17 hod., opět v Národním museu. Byl podán návrh, aby se tato pravidelná setkání konala opět v Jungmannově ulici 17 (CEVRO). O případné změně místa pravidelných setkání ve dnech 16. června, 21. července, 18. srpna a 15. září, vždy od 17 hod., budou členové včas informováni.

Vydavatel: Demokratický klub, Františka Křížka 1, 170 00 Praha 7

Registrováno Ministerstvem kultury ČR pod č. 6759

Telefonní číslo: 220 412 220 (též záznamník)

e-mail: webová stránka:

Bankovní spojení Demokratického klubu:

Česká spořitelna, a.s., pobočka č. 01/103, Rytířská 29, Praha 1, č. účtu: 1923868339/0800
IBAN CZ 76 0800 0019 2386 8339 SWIFT GIBACZPX

Redakční rada: Zdeněk Kalvach (odpovědný redaktor), Radovan Jelínek, Zdeněk Pavlík
Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím pošt Praha čj. NP 2471/93 ze dne 20. 12. 1993

Příspěvky jednotlivých autorů, členů i nečlenů Dk, nemusí vyjadřovat názory Klubu. Tyto jsou vyjádřeny pouze v oficiálních (číslovaných) stanoviskách Klubu.